

מדינת ישראל

משרד המשפטים

א' בשבט תשע"ו
11 בינואר 2016

לכבוד
שרת המשפטים, גב' אילת שקד

שלום רב,

הנדון: המלצות הוועדה המייעצת לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) בעניין חקירת

קטינים

ביום 18.2.14 מינתה שרת המשפטים דאז, גב' ציפי לבני, ועדה מייעצת לעניין חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971, בראשותי (להלן: "הוועדה"). על הוועדה הוטל לבחון תיקונים נדרשים לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971 (להלן: "חוק הנוער") וכן לבחון התאמות של תיקוני חקיקה שונים לקטינים, כפי שנעשה כיום בחוק הנוער בעניין חקירת קטינים, תקופות מעצר, החזקת קטינים במאסר ועוד. כחברים בוועדה מונו שופטת נוער בדימוס, נציגי פרקליטות המדינה, הסניגוריה הציבורית, מחלקת יעוץ וחקיקה (פלילי), משרד הרווחה, המשרד לביטחון פנים ומשטרת ישראל, הנהלת בתי המשפט, המועצה לשלום הילד ועו"ד נציג המגזר הפרטי.

הנושא הראשון שנבחן על ידי הוועדה הוא התאמת הוראות תזכיר חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים) (תיקון), התשע"ב – 2012 (להלן: "תזכיר חוק חקירת חשודים"), לנחקרים קטינים. תזכיר החוק אשר פורסם בספטמבר 2012, הנו פרי המלצת הוועדה המייעצת לסדר דין פלילי וראיות, בעת שעמדה בראשה שופטת בית המשפט העליון (כתוארה אז), מרים נאור, ומוצע בו לעגן את הזכויות ואת החובות של נחקרים ואת היקפן, וכן את חובות החוקרים הנגזרות מזכויות וחובות אלו. הובא לידיעתי כי טיוטת החוק בעניין זה הועברה לאישורך לצורך הבאתה בפני ועדת השרים לענייני חקיקה.

עתה, משסיימה הוועדה בראשותי את דיוניה בנושא זה, הנני מתכבדת להעביר אליך את המלצותיה.

ככלל, ממליצה הוועדה לעגן את ההתאמות הנדרשות לקטינים בחוק הנוער, אשר כולל כבר היום הוראות ייחודיות בעניין חקירת קטינים, על מנת שחוק זה יהווה אוגדן חקיקה לעניין הטיפול הכולל בקטינים במסגרת ההליך הפלילי. עוד מוצע כי התיקונים המוצעים ייכתבו במפורש בחוק זה ולא בדרך של הפניה לחוק אחר (למעט אם מדובר בהתאמות קלות), כך שכל

הוראות החוק הנוגעות לקטינים ייקראו בצורה קוהרנטית וינוסחו בהתאמה לרוח עקרונות היסוד העומדים בבסיס הטיפול בקטינים. יובהר, כי ההוראות הקבועות בחוק חקירת חשודים אשר לא נמצא צורך להתאימן לקטינים בחוק הנוער, יחולו גם לגבי חקירת קטינים.

לצד זאת סברה הוועדה, כי ראוי לשקול בהמשך יצירת קודקס אשר יורכב ממספר חוקים שעניינם הטיפול בנוער בהליך הפלילי, בדומה לחוק סדר הדין הפלילי, המפוצל למספר דברי חקיקה כגון "סמכויות אכיפה – מעצרים", "חקירת חשודים" ועוד. הסדרת סוגיות רבות מדי בחוק אחד עלולה להפכו לארוך ומסורבל, באופן שמקשה להתמצא בו ומקשה על הבחנה בין עקרונות היסוד בעניינם של קטינים לבין ההוראות הפרטניות בכל נושא. כבר כיום, אף ששמו של החוק נוגע ל"שפיטה, ענישה ודרכי טיפול", הרי שמוסדרים בו גם ההסדרים הנוגעים לחקירות, מעצרים והחזקת קטינים במאסר. להשלמת התמונה אזכיר כי ביום 11.6.15 הופץ תזכיר חוק הנוער בעניין קטינים פוגעים מינית, אשר גם את ההוראותיו מוצע לעגן בחוק הנוער.

ואולם, מכיוון שהתיקון לחוק חקירת חשודים, מקודם בימים אלה וראוי לקדם את ההתאמות לקטינים יחד עם תיקון החוק הנוגע לבגירים, ממליצה הוועדה כי התיקונים המוצעים כעת יעוגנו בחוק הנוער במתכונת הקיימת ואילו הפיצול האמור ייעשה בשלב מאוחר יותר, במסגרת תיקון שייוחד למשימה זו.

בבואה לדון בסוגיית חקירתם של קטינים, נתנה הוועדה דעתה למאפיינים הייחודיים של אוכלוסיית הקטינים בכלל והשפעת החקירה עליהם בפרט. בפני חברי הוועדה הוצגו מחקרים בנושא והופיעו בפניה ד"ר דוד גרין, מומחה בכיר בפסיכולוגיה קלינית, בנושא היבטים פסיכולוגיים של המפגש בין הקטין לרשויות האכיפה וגבי רחל צור, מנהלת השירות לחקירות ילדים וחקירות מיוחדות במשרד הרווחה, בנושא הרגישות הנדרשת בחקירתם של עדים ונפגעי עבירה קטינים. נוסף על כך נתנה הוועדה דעתה גם להמלצות "הוועדה לעניין הרשעה על סמך הודאה בלבד ולעניין העילות למשפט חוזר" בראשות שופט בית המשפט העליון (בדימוס) אליעזר גולדברג (להלן: "ועדת גולדברג"), בכל הנוגע לחקירתם של קטינים. ועדת גולדברג ציינה בהמלצותיה כי חקירת קטינים היא נושא מיוחד שיש לתת עליו את הדעת מכיוון שמדובר באוכלוסייה אשר חשופה יותר ממבוגרים להשפעות בחקירה, כושר עמידתה בלחץ החקירה קטן יותר, והנטייה לוותר על זכויות הנחקר רבה ביותר (עמוד 41 לדו"ח).

יצוין כי בחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) (תיקון מס' 14), התשס"ח-2008 אשר נכנס לתוקפו ביולי 2009, עוגנו מרבית המלצות ועדת גולדברג ועוגנה זכותו של קטין חשוד להיות מיועד על זכויותיו, זכותו כי תימסר הודעה להוריו בטרם חקירתו וזכותו כי הוריו יהיו נוכחים בחקירתו, בכפוף לחריגים הקבועים בחוק. לצד אלה סברה הוועדה בראשותי כי יש לשמר את מעורבותו של ההורה בחקירת הקטין, גם מקום בו לא אושרה נוכחותו בחקירה עצמה, ולהרחיבה גם באשר לעדים ונפגעי עבירה, אשר לא זכאים כיום לנוכחות הורה או מלווה בגיר אחר בחקירתם, כפי שיפורט בהמשך.

עוד סברה הוועדה כי, ככלל, נדרשת התייחסות ייחודית לחקירת עדים ונפגעי עבירה קטינים. כך למשל, אף שלגבי בגירים הוחלט שלא להבחין בין סוגי הנחקרים, ביחס לקטינים הביאה הוועדה בחשבון כי השפעות החקירה האמורות לעיל הנכונות לכלל הקטינים, עלולות עוד להתעצם כאשר מדובר בנפגעי עבירה או בעדים קטינים. על כן מוצע להבחין בין אוכלוסיות הנחקרים השונות כדלהלן – חשודים, עדים מעל לגיל האחריות הפלילית, עדים מתחת לגיל זה (שאינם יכולים להפוך לחשודים) ונפגעי עבירה, ולהתאים לכל אחת מאוכלוסיות אלה הוראות ייחודיות. יצוין כי כבר היום כולל חוק הנוער פרק ייחודי לקטינים עדים (פרק ב'1) ופרק ייחודי לקטינים חשודים (פרק ג') ומוצע לעגן את ההוראות המתייחסות לכלל אוכלוסיה בפרק שיוחד לה.

עוד מוצע לעגן בחוק חובה כי ככלל, חקירת קטין תיעשה בידי חוקרי נוער שעברו הסמכה לכך, בכפוף לחריגים שיפורטו בהמשך וכי חקירתם של קטינים בעבירות פשע תתועד בתייעוד חזותי. שתי הצעות אלה עלו בעבר ולא הבשילו לידי חקיקה בהעדר התוספת התקציבית הדרושה לכך. עם זאת סברה הוועדה כי הוראות אלה מהותיות ומתחייבות מעקרונות היסוד בטיפול בקטינים ובניניהם זכותו של קטין להתייחסות מיוחדת בשל קטינותו. על כן מוצע לעגן בתזכיר החוק, תוך התניית קידומן בתוספת התקציבית הנדרשת לכך.

אציין כי הוועדה גיבשה את המלצותיה, הודות לדיונים מעמיקים ולמאמץ רב מאד של חברה להגיע לעמדות אחידות מתוך הסכמות, אף אם לעתים נדרשו פשרות מסוימות מצד הגופים השונים.

להלן יובאו עיקרי המלצות הוועדה:

1. החלת הוראות חוק הנוער על חקירות המתנהלות מחוץ לתחנה

הוועדה ממליצה לתקן את הגדרת המונח "חקירה" הקבועה היום בחוק הנוער, כך שהוראות החוק יחולו גם על חקירות אשר מתנהלות מחוץ לתחנה. כיום קבועות זכויות שונות בחוק הנוער בדבר ידוע הורים על חקירת הקטין, נוכחותם בחקירתו, איסור על חקירה בשעות הלילה ועוד, אולם הוראות אלה חלות על חקירה המתנהלת בתחנה המשטרה בלבד. לצד קביעת זכויות אלה קבע המחוקק חריגים אשר יחולו בהתקיים הנסיבות הקבועות בחוק. הוועדה סברה כי ראוי שגם קטין שנחקר מחוץ לתחנה יהיה זכאי לזכויות הקבועות בחוק, ושלידתן תעשה רק לאחר בחינה פרטנית של נסיבות המקרה, ולא באופן גורף. לצד זה סברה הוועדה כי ניתן להחריג מתחולת חוק הנוער חקירות בעבירות שנקבעו כעבירות קנס או עבירות מינהליות שהתנהלו מחוץ לתחנת המשטרה, שכן מדובר בחקירות פשוטות מטבען המסתיימות לרוב במתן הודעת תשלום קנס לנחקר. במקרים אלה מוצע כי לא תחול חובה ליידע את הורי הקטין על החקירה, אלא אם הקטין הובא לתחנת המשטרה, אולם יש למסור להורי הקטין העתק מהודעת תשלום הקנס על מנת ליידעם על כך, הן בשל עקרון השמירה על מעורבות ההורים בחיי ילדיהם הקטינים והן בשל העובדה כי במרבית המקרים ההורה הוא אשר נדרש דרך כלל לשלם את הקנסות, כשלעתים נודע לו על הטלת הקנס רק בשלב האכיפה ולאחר צבירת ריביות ופיגורים. יצוין כי נציגי אגף התנועה במשטרת ישראל שהופיעו בפני הוועדה בהקשר זה, ביקשו להביע את התנגדותם להטלת חובת

מסירת ההעתק כאמור בכל הנוגע לעבירות תנועה המתבצעות על ידי קטינים בעלי רישיון נהיגה. עמדה זו לא התקבלה על ידי חברי הוועדה.

2. חובת התייצבות לחקירה והימצאות בה

בתזכיר חוק חקירת חשודים מוצע לקבוע חובה על נחקר בגיר להתייצב לחקירה ולהימצא בה וכן מוצע לקבוע את אופן זימונו לחקירה, משך הזמן בו הוא נדרש להימצא בחקירה וסמכות החוקר להאריך פרק זמן זה. עוד מוצע לקבוע כי אם אדם זומן כדן ולא התייצב כנדרש ללא הצדק סביר, או אם זומן אדם כדן ועזב את מקום החקירה ללא רשות, יהיה רשאי שוטר לדרוש ממנו להילוו עימו למקום החקירה לצורך החקירה. במקרה בו סירב לכך, יהיה השוטר מוסמך להביאו למקום החקירה ויהיו נתונות לו לצורך כך סמכויות מעצר. הוראות אלה אינן מבחינות בין חשודים לעדים, וזאת מאחר שלעתים יש הצדקה מטעמי חקירה שונים שלא להודיע לנחקר מראש אם הוא מזומן כעד או כחשוד ויצירת הוראות שונות תסכל צורך זה.

באשר לקטינים סברה הוועדה כי מאחר שמחקרים הוכיחו שאוכלוסיית הקטינים חשופה יותר ממבוגרים להשפעות בחקירה ככלל וכושר עמידתה בלחץ החקירה קטן יותר, הרי שדברים אלה עשויים אך להתעצם כאשר מדובר בנפגעי עבירה או בעדים קטינים. כך למשל עלה החשש שעצם הבאת עד או נפגע עבירה קטין לחקירה בידי שוטר עלולה להרתיעו מלשתף פעולה ולעתים אף להסב לו נזק נפשי. עם זאת, לא נעלם מעיני הוועדה כי ישנם מצבים בהם ביצוע העבירות נעשה בידי חבורות, ויש שעדים מסוימים יהפכו במהלך החקירה לחשודים בעצמם. על כן וכפי שצויין לעיל, מוצע להבחין בין אוכלוסיות הנחקרים השונות כדלהלן – חשודים, עדים מעל לגיל האחריות הפלילית, עדים מתחת לגיל זה (שאינם יכולים להפוך לחשודים) ונפגעי עבירה, כאשר חובת התייצבות לחקירה תחול על כולם, אך הסמכות להביא את הנחקר למקום החקירה, או לחייבו להישאר בחקירה, לא תחול על עדים מתחת לגיל 12 ועל נפגעי עבירה קטינים. בנוסף מוצע כי הבאת עדים קטינים מעל גיל 12 למקום החקירה, בשל אי התייצבותם לאחר שהוזמנו, תעשה רק בעבירות פשע, בהתייעצות עם קצין נוער, ואם טרם מלאו לקטין 16 שנים, יהיה הדבר טעון אישור בית משפט לנוער.

אציין כי המועצה לשלום הילד סברה בהקשר זה כי אין להטיל חובת התייצבות על עדים מתחת לגיל 12 ועל נפגעי עבירה, הגם שמדובר בחובה שאין סנקציה בצדה. עמדתם היא כי הטלת חובה כזו, עלולה להוות גורם מלחיץ כלפי קטינים שלא חטאו ושלעתים מצויים ממילא במצוקה נוכח היפגעותם מעבירה חמורה או היותם עדים לעבירה כאמור. לגישת המועצה, החשש להתפתחות עימות עם גורמי אכיפת החוק על רקע החובה להיחקר יכול להיות מזיק ולהוביל להשלכות קשות, הן על מי שנפגע מהעבירה ומצבו פגיע ממילא, והן על ילדים צעירים מאד המוזמנים להיחקר כעדים.

עוד סברה המועצה לשלום הילד, כי אין הצדקה להבחנה המוצעת בין עדים שטרם מלאו להם 16 לעדים מעל גיל זה, לעניין הדרישה כי הבאתם תהא טעונה אישור בית משפט כאמור. עמדתם היא כי הנוסח המוצע משווה כמעט את מצבם של קטינים מעל גיל 16 למצבם של בגירים ולא רצוי לקבוע ולו במשתמע כי הקטינות מסתיימת בגיל 16.

הוועדה בראשותי שקלה את עמדת המועצה לשלום הילד בכובד ראש, אך לבסוף סברו רוב חברי הוועדה, שההמלצות האמורות לעיל מביאות לידי ביטוי את האיזון הראוי הנדרש בסוגיה רגישה ומורכבת זו.

עוד מוצע, בנוגע לכלל הנחקרים הקטינים, לרבות החשודים, כי מקום בו ניתנת לנחקר הקטין הזדמנות להשמיע דברו, למשל באשר להארכת משך הימצאותו בחקירה, תינתן לו הזדמנות להיוועץ בהורחו ותינתן להורה הזדמנות להשמיע דברו, ומקום בו נדרשת הסכמת הקטין הנחקר, תיידרש גם הסכמת הורהו. זאת, אף אם ההורה לא נוכח בחקירה עצמה, בין אם נוכחותו בחקירה לא אושרה ובין אם הוא לא הגיע לתחנת המשטרה. המלצה זו של הוועדה נובעת מהראיה קצרת הטווח המאפיינת קטינים, אשר עלולה להובילם לרצות לסיים עם החקירה "אחת ולתמיד" מבלי לתת את הדעת למצבם הפיזי והנפשי, והשפעת מצב זה על דבריהם במהלך החקירה.

3. עיגון זכות לנוכחות מלווה בחקירת עד ונפגע עבירה קטין

הוועדה סברה כי לצד הטלת החובה על עדים ונפגעי עבירה להתייצב לחקירה, יש להבטיח, ככל הניתן, כי מצבם הנפשי לא ייפגע בחקירה ועל כן מוצע לקבוע זכות לנוכחות מלווה בחקירתם, לפי בחירתם. יצוין כי כיום חוק הנוער קובע את זכותו של קטין חשוד לנוכחות הורה או קרוב בגיר אחר בחקירתו, אך אין הוראה דומה לגבי עדים. כמו כן קובע חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001 כי נפגע עבירת מין או אלימות זכאי שאדם המלווה אותו, לפי בחירתו, יהיה נוכח בעת חקירתו על ידי הגוף החוקר, אלא אם כן סבר הקצין הממונה כי יש בכך כדי לפגוע בחקירה. מוצע להרחיב זכות זו לכל נפגע עבירה קטין, ולא רק בעבירת מין או אלימות, וכי החריג לזכות זו יצומצם לפגיעה ממשית בחקירה. לצד זאת מוצע להוסיף חריג למקרים בהם מדובר במלווה אשר נוכחותו בחקירה עלולה לפגוע בטובת הקטין.

4. זכות היוועצות בהורה לפני החקירה

חוק הנוער קובע כיום את זכותו של קטין חשוד שנמסרה הודעה על חקירתו להורה או לקרוב בגיר אחר, לנוכחות מי מהם בחקירתו ולהיוועצות במי מהם, ככל הניתן לפני תחילת החקירה, בכפוף לחריגים הקבועים בחוק. הוועדה סברה כי ראוי להבהיר כי החריגים הקבועים כיום בחוק מתייחסים לזכות הנוכחות של ההורה בחקירה, ואילו באשר לזכותו של הקטין להיוועצות בהורה או בקרוב אחר, יש לקבוע חריגים מצומצמים יותר. זאת מכיוון שלזכות היוועצות הקטין בהורה או בקרוב בגיר אחר תכליות שונות המתקיימות גם אם לא אושרה נוכחות מי מהם בחקירה. לאור זאת מוצע לקבוע כי קצין מוסמך רשאי למנוע היוועצות הקטין בהורה או בקרוב בגיר אחר כאמור, רק במקרים בהם שוכנע כי קיים חשש ממשי שהדבר יביא לסיכול או שיבוש ממשי של החקירה, לרבות מניעת גילוי ראיה.

5. זכות ההיוועצות בעורך דין

בתזכיר חוק חקירת חשודים מוצע לקבוע כי כל נחקר שהוא חשוד זכאי להיפגש עם עורך דין ולהיוועץ בו וכי יש ליידע כל חשוד על זכות זו. ביחס לקטינים, הוראות אלה קבועות כבר כיום בחוק הנוער.

עוד קובע תזכיר חוק חקירת חשודים כי אם ביקש חשוד להיפגש עם עורך דין יאפשר האחראי על החקירה, ככלל, את קיום הפגישה ללא דיחוי. בכל הנוגע לקטינים סברה הוועדה כי לאור העובדה שהנטייה של קטינים לוותר על זכויותיהם גדולה יותר והבנתם את הסיטואציה ואת חשיבותה של זכות ההיוועצות קטנה יותר, יש לאפשר מימושה של הזכות להיפגש עם עורך דין, גם אם הקטין לא ביקש זאת בעצמו. לאור זאת מוצע להרחיב את ההוראה הקיימת היום בחוק הנוער באשר לקטינים עצורים, לפיה יש להודיע לסניגורו של קטין **עצור** על חקירתו, ואם אין לו סניגור להודיע על כך לסניגוריה הציבורית כדי שתבחן זכאותו לייצוג, **כך שתחול על כל קטין חשוד**.

עוד סברה הוועדה כי מקום בו בחר קטין חשוד לוותר על זכותו להיוועץ בעורך דין, יש למסור על כך הודעה להורהו ולקטין תינתן הזדמנות להיוועץ בהורהו לפני תחילת החקירה. במקרה בו הוחלט על חקירת הקטין בלא ידיעת ההורה והקטין מבקש שלא להיוועץ בעורך דין, מוצע כי על החוקר יהיה להודיע על כך לסניגוריה הציבורית וליתן לקטין הזדמנות לשוחח עם סניגור ציבורי ולקבל הסבר על משמעות זכות ההיוועצות. זאת בשל אותו רציונל שהוזכר לעיל ולאור נסיון העבר במקרים שהוצגו בפני הוועדה, בהם קטינים ויתרו על זכותם להיוועץ בסניגור, אולם לאחר שיחה קצרה עם סניגור ציבורי, חזרו בהם וביקשו ייצוג.

בדומה מוצע לקבוע כי גם במקרה בו ביקש הקטין לוותר על זכותו להיוועץ בעורך דין, הרי שאם הגיע לתחנת המשטרה סניגור אשר מונה על ידי הורה הקטין או קרוב אחר, תימסר על כך הודעה לקטין, ויוצע לו להיפגש עמו. הוועדה סברה כי במקרים רבים ויתורו של הקטין על זכות ההיוועצות בעורך דין עשוי לנבוע מחשש לעכב את החקירה כך ששהותו בתחנה תתארך או בשל חששות אחרים, אשר יפוגו אם הסניגור כבר נמצא בתחנה.

תזכיר חוק חקירת חשודים מסדיר את העילות לדחיית מפגש עם עורך דין. ביחס לקטינים סברה הוועדה כי יש להתאים את הגורם המוסמך להורות על דחיית מפגש כאמור ולקבוע כי יהיה הקצין המוסמך כמשמעו בחוק הנוער, וכן יש להורות כי בקבלת ההחלטה האמורה, יובא בחשבון מועד פגישת הקטין עם הורהו. כמו כן מוצע לקצר את פרקי הזמן המקסימליים בהם ניתן לדחות את המפגש עם עורך הדין, בהתחשב במצבם המיוחד של קטינים בחקירה. עוד מוצע לקבוע כי אם הורה קצין מוסמך על דחיית מפגש של קטין חשוד עם עורך דין, תימסר על כך הודעה גם להורהו, ובמקרים בהם ניתן לפעול למינוי עורך דין אחר במקומו ולא ניתן לאתר את הורי הקטין או שהוחלט על חקירת קטין ללא ידיעתם, תימסר על כך הודעה לסניגוריה הציבורית.

בהתאמה לתיקון המוצע בתזכיר חוק חקירת חשודים בנוגע להרחבת זכות לייצוג על ידי הסניגוריה הציבורית לכלל **החשודים** מחוסרי האמצעים ולא רק **לעצורים** מחוסרי האמצעים, מוצע להרחיב את זכות הייצוג האמורה לכלל הקטינים החשודים, כמו גם לעצורים, וזאת ללא תלות ביכולתו הכלכלית של הקטין, בדומה ליתר עילות הייצוג של קטינים, שאינן תלויות במצבם הכלכלי.

6. אזהרת חשוד והעמדתו על זכויותיו

בתזכיר חוק חקירת חשודים מוצע לעגן בחוק עצמו את נוסח ההודעה בדבר זכויות החשוד, אשר יימסר לו בטרם חקירתו. זאת כדי להשיג אחידות בין החוקרים השונים, ולהביא לכך שהחשוד יועמד על זכויותיו בלשון בהירה ותמציתית ככל הניתן.

ביחס לקטינים, ביום 14.7.2013 הותקנו תקנות הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) (נוסח הודעה לקטין חשוד על זכויותיו בטרם חקירתו), התשע"ג-2013, אשר קובעות את נוסח ההודעה שעל החוקר למסור לקטין בטרם חקירתו. הוועדה סברה כי נכון להשאיר את נוסח ההודעה הנמסר לקטינים בתקנות ולא לעגנו בחקיקה ראשית וזאת בשל הגמישות הנדרשת בהתאמת הנוסח ללשון המובנת לקטינים, ובשל ההבחנה הנדרשת בנוסח בין מקרים בהם אושרה לקטין זכות לנוכחות הורה בחקירה לבין מקרים בהם הוחלט לשלול זכות זו או את זכות ההיוועצות בעורך דין. עם זאת, מוצע לקבוע בחוק כי על החוקר להסביר לקטין את עיקרי העובדות בדבר החשד המיוחס לו בהתחשב בגילו ובמידת בגרותו.

7. חקירת קטינים בידי חוקרי נוער

כאמור לעיל, הוועדה סברה כי ראוי לקבוע כי חקירת קטינים תיעשה בידי חוקרי נוער, אשר עברו הכשרה מתאימה לכך. עמדה זו מתחייבת מעקרונות היסוד בשיפוט נוער עובר חוק, וביניהם ההכרה בצורך בהכשרה מיוחדת לגורמים המעורבים ודרישת התייחסות המיוחדת לקטינים בשל קטינותם, העוברת כחוט השני להוראות חוק הנוער. ולענייננו, עמדה זו עולה בקנה אחד עם המלצת דו"ח גולדברג אשר קבע כי **"יש למנות חוקרי נוער לאחר הכשרה נאותה והסמכה לתפקיד רגיש זה, שיהיו מודעים לנזק הנפשי, שלעתים הינו בלתי הפיך, הנגרם לקטין מעצם מגעו עם המשטרה, והצורך להקטין נזק זה במידת האפשר, אף אם גילוי האמת הוא שעומד בראש מעיינם בחקירה"** (עמוד 45 לדו"ח). כיום, מוסדר הדבר חלקית בפקודות המשטרה אך אין לכך עיגון בחקיקה. הצורך בקביעה זו עלה לאורך דיוני הוועדה ובא לידי ביטוי, למשל, גם בהקשר של הבאת קטין (לרבות עד שמלאו לו 12 שנים) למקום החקירה, לאחר שלא התייצב למרות שהוזמן. הוועדה סברה כי במקרה זה ראוי שהשוטר שנשלח לבית הקטין לצורך הבאתו לחקירה יעשה זאת במדים אזרחיים ובניידת סמויה, מאחר שמדובר באקט הנערך בפרהסיה, עוד בטרם הוברר כי הקטין אכן מעורב באירוע הנחקר.

בהתחשב בעמדת המשטרה אשר הביעה הסתייגות לקביעת כלל גורף אשר יחייב חקירת כלל העבירות בידי חוקר נוער, מוצע לקבוע כי אם היה הנחקר עד או נפגע עבירה, ניתן יהיה לחקרו שלא בידי חוקר נוער בעבירות המאופיינות ככלל בחומרה נמוכה, בפשטות וכיו"ב. רשימת העבירות תקבע על ידי השר לבטחון פנים, בהסכמת שר המשפטים בתוספת לחוק, ומוצע כי תחילת הסעיף, בעניין החובה לחקור קטינים עדים או נפגעי עבירה בידי חוקר נוער, תהא עם פרסומה של התוספת כאמור.

עוד מוצע לקבוע כי החובה לחקור קטין בידי חוקר נוער, לא תחול על שאלות בשעת מעשה העבירה או תיכף לאחריה, או משהתעורר חשש סביר שנעברה עבירה כזאת, בדומה לנוסח הקבוע בסעיף 14(1) לחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), התשט"ו-1955. נוסף על כך רשאי עמוד 7 מתוך 9

קצין מוסמך, בהחלטה מנומקת בכתב, להורות על גביית פרטים ראשוניים לביצוע העבירה, שלא בידי חוקר נוער, אם שוכנע כי המתנה לחוקר נוער עלולה לסכל את החקירה, לשבש מעצרים של חשודים נוספים בעניין, למנוע גילוי ראיה או תפיסת חפץ חשוד בקשר לאותה עבירה או לסכל מניעת עבירות נוספות. מוצע להבהיר כי המשך החקירה תהיה בידי חוקר נוער.

8. עיגון חובת תיעוד חזותי של חקירות קטינים

הוועדה סברה כי ראוי לקבוע חובה לתעד את חקירתם של קטינים חשודים בתיעוד חזותי. כיום קובע חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב-2002, חובת תיעוד חזותי בחקירת עבירות שהעונש הקבוע לצדן הוא עשר שנות מאסר או יותר, וכן בנסיבות מיוחדות כמו למשל כאשר מדובר בחקירה שהתנהלה בשפת הסימנים. הוועדה סברה שמדובר באמצעי היעיל ביותר למניעת הודאות שווא, אשר החשש למסירתן גובר בחקירות קטינים ועל כן נכון להרחיב את חובת התיעוד ביחס לחקירתם של קטינים חשודים, מלכתחילה סברה הוועדה כי ראוי לתעד בתיעוד חזותי את כל החקירות בהן נחקרים חשודים קטינים, ללא תלות בסוג העבירה. ואולם, בשל המגבלות התקציביות ממליצה הוועדה להרחיב את חובת התיעוד בשלב זה, רק על עבירות מסוג פשע, בכפוף לחריגים הקבועים בחוק חקירת חשודים.

מאחר שהמלצות הוועדה בעניין חקירת קטינים בידי חוקר נוער ובעניין הרחבת התיעוד החזותי הן סוגיות הדורשות תוספת תקציבית לצדן, המלצת הוועדה היא לעגן חובות אלה בתזכיר החוק ולציין כי ביצוען מותנה בקבלת התוספת התקציבית הנדרשת לשם כך. יצוין, כי בשלב הקמת הוועדה נעשתה פניה למשרד האוצר בבקשה למנות נציג כחבר בוועדה, אך הם ביקשו שלא לעשות כן.

סוגיה נוספת המוסדרת בתזכיר חוק חקירת חשודים הנה דחיית זכות ההיוועצות בעורך דין בעבירות בטחון. לצורך גיבוש המלצתה בנושא זה ביחס לבגירים, הקימה ועדת נאור צוות משנה בראשות המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (פלילי), מר רז נזרי אשר חבריו היו בעלי סיווג מתאים. זאת בשל הצורך להציג חומר סודי הנוגע לתרגילי חקירה הנערכים בשב"כ אשר במקרים רבים בגינם מתבקשת מניעת המפגש, בעוד שחלק מחברי הוועדה, שהנה ועדה ציבורית, לא היו בעלי סיווג מתאים. ביחס לקטינים סברתי כי בשל הקושי באי חשיפת המידע לכלל חברי הוועדה, נכון יהיה להותיר את בחינת הצורך בהתאמת הוראות החוק לקטינים, בידי המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (פלילי), ונמסר לי כי הדבר ייעשה במסגרת בחינת הערות הציבור לתזכיר חוק הנוער שגובש על בסיס המלצות הוועדה בראשותי. אציין כי נושא נוסף עליו על המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (פלילי) לתת את הדעת בהקשר זה הוא התאמת הוראות התזכיר המוצע לחוק הנוער, לחקירות המשטרה המשולבות בחקירות שב"כ.

מצ"ב טיוטת תזכיר חוק המעגן את המלצות הוועדה.

בברכה,

תחיה שפירא, שופטת (בדימוס)
יו"ר הוועדה המייעצת לחוק הנוער
(שפיטה, ענישה ודרכי טיפול)

העתק :

היועץ המשפטי לממשלה

פרקליט המדינה

המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (פלילי)

חברי הוועדה המייעצת לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול)